

voorafgaan. Mogen de eerstelijns werkers wel aandacht hebben voor gedetineerden? Laat onze regelgeving wel toe dat een beambte op zijn lijn mee beslist welke richting het uitgaat met een detentie?

Dat is precies wat er die dag in Brugge is gebeurd. De verwachtingen scherper stellen. Veel toespraken verwijzen nog naar de gebrekkige valorisatie van dit eerstelijns werk in het verleden en op de dag van vandaag. Dat mag. Maar laat ons vooral luisteren naar de droom die in elke toespraak zit, de hoop op een zinnvollere detentie, door de juiste inzet op de juiste plaats.

Wanneer we kijken naar de pleiade van mensen die zich achter die droom schaar, is de hoop op een echte koerswijziging gewettigd.

Niet dat een zinvolle detentie de gevangenis her-legitimeert. De nadelen van de opsluiting zoals ze de laatste decennia zijn blootgelegd, blijven onverkort overeind. Anderszijds stellen we vast dat onze beschaving nog niet rijp is voor een samenleven zonder gevangenis. Het is mijn overtuiging dat een toekomstgerichte detentie zoals geformuleerd in de Oriëntatienota van minister De Clerck, vanzelf de wegen naar een minder leedverwekkend penaal apparaat zal wijzen. Een goede detentie is de weg naar minder detentie. Want een goede detentie pikt in op de mogelijkheden van mensen. Ze maakt een einde aan de spiraal van schade, vergelding en bijkomende schade.

Ik hield er aan toespraken woordelijk weer te geven. Ze zijn van een zo hoog gehalte dat elke wijziging er onrecht zou aan doen.

Ik hoop door deze publicatie weer wat verder te timmeren aan de weg: een veilige, humane en zinvolle detentie is in eerste instantie een zaak van wie het dichtst bij de gedetineerde staat. Hij of zij die voor dat beroep kiest moet ruimte en ondersteuning krijgen om het in te vullen.

Ik dank hierbij niet alleen de personen die het de moeite waard vonden om bij de opening van De Bres het woord te nemen, na grondig gereflecteerd te hebben over het eerstelijns werk in de gevangenis. Ook alle aanwezigen weet ik dank en diegenen die hun toestemming en medewerking hebben verleend. Mijn bijzondere dank gaat uit naar het Penitentiair Complex te Brugge en naar de ministers De Clerck en Van Parijs, die geloven in het project van De Bres.

Hans CLAUS
Verantwoordelijke P.C.B.O. De Bres

Openingstoespraak door Hans Claus, verantwoordelijke P.C.B.O. De Bres

Mijnheer de secretaris-generaal, Mijnheer, Mevrouw de directeur-generaal, Geachte genodigden,

Toen ik gisteravond naar buiten ging – naar buiten lopen is hier zo moeilijk, al die deuren, het was ook niet zo laat want ik wou hier vandaag fris en monter voor u verschijnen – kwam ik een penitentiair beambte tegen. Nu, dat is niet zo moeilijk in de gevangenis. Alhoewel, tegenkomen is een groot woord. Hij zat namelijk achter zo'n glas, in zo'n – in Brugge noemen ze dat een – subcenter, een bokaal zeg maar en hij deed mij teken dat hij mij iets wou zeggen. Dus ging ik bij hem, want hij mocht niet bij mij komen.

'Gij gaat vanavond zeker uw speech schrijven?', vroeg hij.

En ik antwoordde: 'Moa vent toch, hij is al veertien dagen klaar, maar ik twijfel nog of het de goeie is.'

'Waarover gaat hij?' vroeg hij mij.

'Over u', zei ik hem. 'Over de penitentiair beambte. Ik heb zelfs een gedichtje over u geschreven. Waarover een mens allemaal niet poetisch kan worden.'

Ik heb hem het gedichtje gegeven. Dat is de reden waarom ik het u vandaag niet kan brengen. Want gegeven is gegeven en in de gevangenis is een woord een woord.

Hij heeft het gelezen en hij zei: 't Zal goed zijn. Als de rest zo is als het gedicht, dan zal het in orde komen.'

De chef heeft mij gerustgesteld.

De chef, de penitentiair beambte, de gevangenisbewaarder, de cipier, de eerstelijns werker in de gevangenis.

Toen ik twaalf jaar geleden in dienst kwam als adjunct-directeur in de gevangenis te Gent (sommigen zeiden mij: het is veel te vroeg, je bent veel te jong), kon ik nooit vermoeden dat ik over de penitentiair beambte zoveel te weten zou komen.

Als menswetenschapper (och je hebt een paar jaar universiteit achter de rug en je denkt menswetenschapper te zijn) focus je bijna uitsluitend op de gedetineerde en toegegeven, daar gaat het finaal ook over.

Ik kon dus nooit vermoeden hoe ik bij de penitentiair beambte, bij hem en haar de sleutel zou vinden, nee niet de celsleutel, maar wel de sleutel voor een andere, voor een zinnvollere detentie, die onze beschaving verdient. Ondanks alles.

Nog teveel was, nog teveel is de bewaarder diegene die de storm tegenhoudt, de uitvoerder van een perfect uitgedokterd, strategisch plan van opsluiting. Diegene die tal van slechte dingen onmogelijk maakt.

Het is ook nu nog te weinig gekend, te weinig geweten hoe zwaar de enerzijds overspannen en anderzijds eenzijdige verwachtingen van deze samenleving in haar gevangnissen, ook wegen op de eerstelijnswerker. Hem en haar coachen, opvangen, begeleiden, opleiden, betrekken is één manier om deze druk te erkennen. Maar een eerlijk antwoord veronderstelt een correcte herformulering van de verwachtingen naar dit bijzonder beroep. In de media, van hogeraf, bij de werving, in de gevangnissen.

Een penitentiaire beampte is eerstelijnswerker in die gevangnissen. Geen veiligheidsagent of bewaker, maar veel meer dan dat. Het kan gewoon niet langer dat het volstaat dat men mensen op een zo cruciale plaats in de samenleving, op het veer tussen de wereld en de leegte, slechts betreft op de helft van wat zich onder hun ogen afspeelt. Het kan gewoon niet langer dat het volstaat een goed observatievermogen te hebben en onomkoopbaar te zijn om ingezet te worden daar waar de samenleving haar zwaarste interpersoonlijke conflicten hanteert. Met zulke lage verwachtingen voedt men eerder hardnekkige stereotypen in plaats van ze op te ruimen.

De penitentiaire beampte is eerstelijnswerker in de volle betekenis van het woord, een veiligheids- én bejegeningssambtenaar, een daderverzorger. Met het oog op herstel en reïntegratie staat hij voor de hele persoon van de gedetineerde en wel in zijn dagelijkse, minst verstopte vorm.

Justitie koos een vliegende meeuw als logo. Speelde onbewust het beeld van de meeuwen op de open ruimtes van het Penitentiair Complex te Brugge? Besepte men dat een professionele strafuitvoering de kroon is op het penale werk dat vandaag zo fel bekritiseerd wordt? Hoe dan ook. Justitie zal pas echt een vlucht nemen wanneer in al haar schakels het eerstelijnswerk gewaardeerd wordt. Een geoorloofde vlucht. Zoals 'De Bres' een noodzakelijke bres is in de muur van vooroordelen en stereotypen over de 'cipier'.

Deze plechtige opening van het Penitentiair Centrum voor Basisopleiding wil een aanzet geven tot het grondig herijken van het eerstelijns- werk in de gevangenis op basis van de realiteit en wat een betere gevangenis ervan verwacht. Een krachtig middel voor nieuwe beeldvorming is het

woord, in dit geval de titel. Niemand die vandaag deze zaal verlaat mag het nog hebben over de *cipier*. En wie de term *penitentiair beampte* in de mond neemt, moet beseffen dat hij het heeft over de penitentiaire deskundigheid in de eerste lijn.

Elke spreker heeft nu nog de tijd zijn tekst bij te spijkeren in die zin. In de overtuiging ook dat er geen betere gevangenis komt zonder beter eerstelijns- werk.

Maar dit is ook een plechtige openingsdag van het Penitentiair Centrum voor Basisopleiding 'De Bres.' In oktober 1995 werd wegens de massale aanwervingen van penitentiaire beampten besloten ook basisopleiding te geven buiten het V.I.P.K., meer bepaald in de gevangenis van Gent. Per maand kregen twaalf beampten een opleiding, gevolgd door een terugkomdag. Dankbaar bouwde het centrum verder op de fundamenteën van het V.I.P.K. Het uiterst verzorgde cursusmateriaal van de heer Verduyck hielp en helpt ons op weg.

Het programma, de basisstructuur van die opleiding was evenwel van meet af aan specifiek en blijft tot op vandaag overeind. Ze beoogt de beampte te situeren binnen zijn instituut, zijn bestuur, zijn statuut, de strafrechtsketen. Ze geeft de beginnende beampte inzicht in zijn opdrachten. Bovenal probeert ze de beampte te laten aansluiten op de professionele doelstellingen van de strafuitvoering, die niets van doen hebben met vergeldings- en/of afschrikkingsmotieven. Het bijbrengen van een attitude om ook in de eerste lijn de professionele doelstellingen op een geïntegreerde wijze na te streven was en is de moeilijkste maar ook de belangrijkste taak van de opleiding. Veiligheid en bejegening, hoe beide zaken samen waarmaken? Penitentiaire deskundigheid heet zulks.

Natuurlijk heeft 'De Bres' sinds 1995 haar methodes aangepast. In november 1997 heeft directeur-generaal Van Belle de opleidingsequipe volledig vrijgesteld voor de verdere uitbouw van de basisopleiding. In samenspraak met externe diensten die thuis zijn in vorming en opleiding en met de gevangnissen zelf, werkt het team van De Bres sindsdien aan een grondige bevraging van programma en methodes.

Het is nu al duidelijk dat één maand totaal niet volstaat voor het halen van de doelstellingen, zeker wanneer terecht ook de vraag naar het trainen in vaardigheden wordt gesteld.

Om blijvende massale aanwervingen te kunnen opvolgen moest in 1997 ook naar een capaciteitsuitbreiding uitgekeken. In het P.C.B. kon een

afdeling worden ingericht die een opleiding van twee maal vijftien personen per maand mogelijk maakte. Zij werd naar moderne maatstaven ingericht onder de auspiciën van ingenieur Logghe. De gastvrijheid van directie en personeel van het Penitentiair Complex waren en zijn spreekwoordelijk. De Lat-relatie wint na deze ervaring bij mij alleen aan geloofwaardigheid. Living apart together, elk met zijn missie: een perfecte combinatie van vrijheid en geborgenheid.

Zo werd het P.C.B.O. De Bres geboren en wij dachten dat zo'n geboorte niet zonder publieke aandacht kon. Want opleiding van eerstelijns werkers in de gevangenissen is van publiek belang en het publiek mag dit weten.

Waar het misdrijf de dader en de samenleving soms zover van elkaar verwijderden dat alleen tijdelijke verwijdering van de dader overschiet, springt de penitentiaire beampte het diepst in De Bres, in de leegte. Meteen staat hij op De Bres voor een verzoening, die gestalte krijgt in herstel en reïntegratie. De muren van de gevangenis bieden slechts een oplossing in zoverre ook de eerstelijnswerker er een Bres in slaat en de gedetineerde betrekt op de gemeenschap van buiten. Een zinvol huwelijk tussen een veilige en humane detentie voltrekt zich aan de afwasbak, op de secties, in de werkhuizen van onze gevangenis. 's Avonds, 's nachts, bij het middagmaal, op het werk. Waar de detentie zich voltrekt. Om dit gebeuren in het voetlicht te plaatsen werd deze openingsplechtigheid georganiseerd.

We kunnen echter onmogelijk het feest van start laten gaan zonder in herinnering te brengen dat wat op de dag van vandaag inzake de basisopleiding aan eerstelijns werkers verwezenlijkt is, slechts kon dankzij de inzet van heel wat mensen. Leraars, collega's die delen van de opleiding op zich namen, die bereid waren om de lerende beampten een rondleiding te geven in hun inrichting, organisaties uit de samenleving die beseffen dat de problemen waar zij in de bres voor springen niet ophouden aan de gevangensmuren. Mensen ook die zoals u ingegaan zijn op de uitnodiging om dit Centrum plechtig te komen openen. In het bijzonder danken wij hen voor hun aanwezigheid.

We vergeten ook niet de personen die zich verontschuldigd hebben. U vindt hun namen op de lijst in het onthaalmapje. De heer Verberckmoes, e.a. directeur van het Penitentiair Complex te Brugge, liet zich uitdrukkelijk verontschuldigen voor het feit dat hij vandaag niet als gastheer kan

optreden. Hij bevindt zich namelijk in het buitenland en ik wens hem van hieruit een aangenaam verblijf. Niemand zal boos zijn wanneer ik zeg dat ik verheugd ben dat mevrouw Tijsebaert de gastvrouw is voor dit bijzondere gebeuren. En dan zijn er natuurlijk de sprekers die ik u één voor één mag voorstellen.

Het is geen geheim dat G. Van Belle, Directeur-generaal, de basisopleiding aan eerstelijns werkers prioritair heeft gesteld, er middelen voor uitgetrokken heeft en er zich dagelijks om bekommert. Niet dat alles volbracht is. We staan nog maar aan het begin, maar men mag ook niet uit het oog verliezen dat de basisopleiding maar één, zij het een belangrijk, facet is van heel het opleidingsgebeuren in ons directoraat-generaal en dat opleiding hand in hand moet gaan met andere, structurele ingrepen.

De basisopleiding binnen het vormingsgebeuren van het directoraat-generaal strafinrichtingen

Opleiding in het algemeen is een onderwerp waar tegenwoordig veel over gesproken wordt. Nochtans wordt opleiding alleen geloofwaardig wanneer ze werkelijk bijdraagt tot een beter functioneren van het individu dat de opleiding volgt en van de organisatie waarbinnen de werknemer is tewerkgesteld. Om dit te bereiken moet men verduidelijken waarom en in welke mate bepaalde opleidingen nodig zijn. Met andere woorden: men moet zich de vraag stellen wat het belang van de organisatie is en wat het belang van het individu is.

Dit is niet anders in de penitentiaire sector. Hier dient het functioneren van het personeel te zijn afgestemd op het doel van de organisatie en op de missie van de strafinrichtingen. De missie van het Directoraat-generaal strafinrichtingen kan als volgt geformuleerd worden: *De uitvoering van gerechtelijke beslissingen ten aanzien van de haar toevertrouwde personen met inachtneming van de ontwikkeling van deze personen met het oog op reïntegratie. Dit gebeurt in omstandigheden waarbij de veiligheid van de maatschappij, haar personeel en de gedetineerden maximaal gewaarborgd wordt.*

Om op een adequate manier de vorming en de opleiding van het personeel van onze administratie aan te pakken, moeten we rekening houden met de missie maar ook met de structuur van de orga-